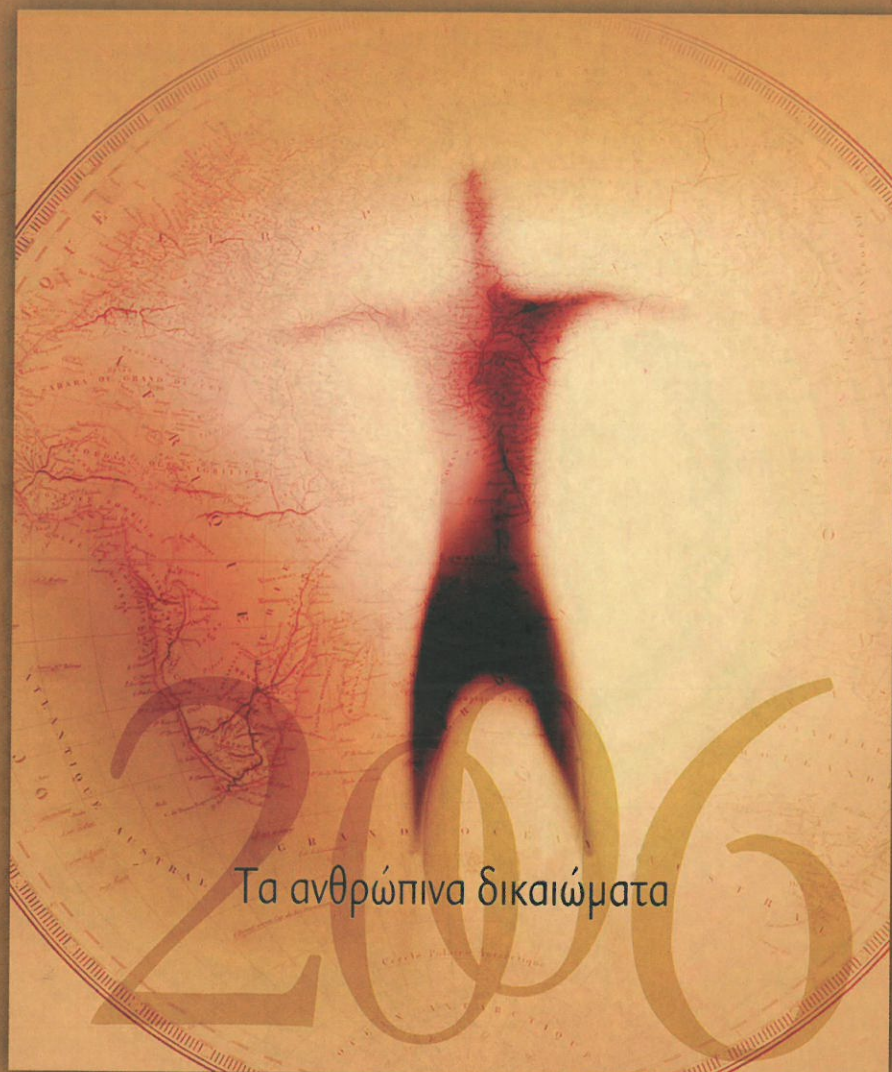

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

2006

Ο «Αγώνας» κατά της τρομοκρατίας και κατά των δικαιωμάτων του ανθρώπου: Το τέλος του νομικού μας πολιτισμού;

Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα*

Ενώ αναγνωρίζουμε ότι η απειλή της τρομοκρατίας απαιτεί συγκεκριμένα μέτρα, καλούμε όλες τις Κυβερνήσεις να απέχουν από τη λήψη υπερβολικών μέτρων, που θα παραβίαζαν θεμελιώδεις ελευθερίες... Στοχεύοντας στην εξάλειψη της τρομοκρατίας, είναι αναγκαίο τα Κράτη να συμμορφώνονται προς τις διεθνείς υποχρεώσεις τους σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών.

Κοινή Δήλωση των: Mary Robinson, Ύπατης Αρμοστού των Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Walter Schwimmer, Γεν. Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, και Πρόσβη Gerard Stoudman, Διευθυντή του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ).¹

Ι. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο θεσμικό πλαίσιο του παγκόσμιου αντιτρομοκρατικού αγώνα: Το έλλειμμα.

Α) Εισαγωγικά.

Ο «αγώνας κατά της τρομοκρατίας», που ξεκίνησε μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ (Νέα Υόρκη, Ουάσινγκτον 2001) και εξαπλώνεται ήδη στην Ευρώπη μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα στη Μαδρίτη (2004) και το Λονδίνο (2005), εκτός από ανθρώπινα θύματα στις περιοχές όπου εκδηλώνεται ένοπλη βία, έχει στραφεί και κατά των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων όλων των πολιτών. Χρησιμοποιείται ως δικαιολογία για τη διεξαγωγή πολέμων στο Αφγανιστάν, το Ιράκ, την Τσετσενία, την Παλαιστίνη κ.λπ., ενώ έχει επιτρέψει την υιοθέτηση νόμων και πρακτικών που παραβιάζουν κατάφωρα τις κατακτήσεις του νομικού μας πολιτισμού.

Δεν χωρεί αμφιβολία ότι τα κράτη νομιμοποιούνται να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, αφού οι ενέργειες που προϋποθέτει πλήττουν όχι μόνο τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, αλλά και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, αποσταθεροποιώντας κυβερνήσεις και υπονομεύοντας την ίδια την κοινωνία. Είναι έτσι δικαίωμα και καθήκον των κρατών να προστατεύουν τους πολίτες τους από τέτοιες ενέργειες και να οδηγούν τους υπευθύνους στη δικαιοσύνη. Τα μέσα, ωστόσο, και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για το σκοπό αυτό έχουν τεράστιες επιπτώσεις στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

* Δικηγόρος, Δρ. Διεθνούς Δικαίου, Επιστημονικός Συνεργάτης Τμ. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Παντείου Πανεπιστημίου.

¹ Δελτίο Τύπου (www.osce.org/news).

Β) Τα ανθρώπινα δικαιώματα ασπίδα προστασίας των πολιτών σε κάθε περίπτωση.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα θέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να κινηθούν αποτελεσματικά οι αντιτρομοκρατικοί νόμοι, χωρίς να παραβιάζονται δικαιώματα κι ελευθερίες. Η ίδια η προέλευση των κανόνων προστασίας τους εξάλλου, σηματοδοτεί και τη χρησιμότητά τους στην αναζήτηση ισορροπίας ανάμεσα στην ανάγκη προστασίας των κρατικών συμφερόντων και την ανάγκη προστασίας των πολιτών από κρατικές αυθαιρεσίες. Αυτό προκύπτει και από το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966*, την *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)*, τη *Δι-Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔΙΑΣΔΑ)*, και τον *Αφρικανικό Χάρτη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών*. Υπενθυμίζεται επίσης στις *Κατευθυντήριες Οδηγίες* που υιοθέτησε η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 11 Ιουλίου 2002, οι οποίες και επιχειρούν να επαναφέρουν την εν λόγω ισορροπία – τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο – μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου.

Η ανάγκη διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διεξαγωγή του αγώνα εναντίον της τρομοκρατίας επισημαίνεται και σε δηλώσεις του Γεν. Γραμματέα των Η.Ε., της Ύπατης Αρμοστού για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αλλά και αξιωματούχων του Συμβουλίου της Ευρώπης, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), και τις δηλώσεις ηγετών κρατών. Επισημαίνεται επίσης σε όλα σχεδόν τα σχετικά κείμενα που υιοθετούνται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).

Στην πράξη όμως υπάρχουν αντιτρομοκρατικοί νόμοι ή μέτρα που εισάγουν, άλλοτε άμεσα κι άλλοτε έμμεσα, παρεκκλίσεις από την υποχρέωση προστασίας ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων κι ελευθεριών, περιορίζοντας ή περιστελλόντάς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτές. Παράλληλα, εμποδίζεται ο δικαστικός έλεγχος, με τον περιορισμό της συναφούς δικαιοδοσίας των εθνικών δικαστηρίων.

Είναι αλήθεια ότι οι τρομοκρατικές ενέργειες μπορεί να οδηγήσουν μια κυβέρνηση στην κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης και την υιοθέτηση ειδικών νόμων που εισάγουν παρεκκλίσεις από την υποχρέωση σεβασμού δικαιωμάτων σχετικών με την ελευθερία και την ασφάλεια των πολιτών. Μπορεί π.χ. να περιλαμβάνουν τη δυνατότητα των αρχών να υποβάλλουν πολίτες σε προληπτική κράτηση (χωρίς δίκη και απαγγελία κατηγοριών) για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους απ' ό,τι επιβάλλει η σχετική νομοθεσία. Οι παρεκκλίσεις, όμως, αυτές – που προβλέπονται σε διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων² – πρέπει να είναι εξαιρετικού χαρακτήρα, περιορισμένης διάρκειας, ν' αντιμετωπίζουν πράγματι τη συγκεκριμένη περίπτωση που δικαιολόγησε κάθε μία απ' αυτές, και να υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο. Ακόμη, πρέπει να προβλέπονται νομοθετικά και να μην επαφίνται στη διακριτική...ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας.

Παράλληλα, ορισμένα ανθρώπινα δικαιώματα δεν επιτρέπεται να παραμερίζονται ούτε σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης ή πολέμου – το δικαίωμα στη ζωή, σε ανθρώπινη μεταχείριση (απαγόρευση βασανιστηρίων κ.λπ.), σε προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, η απαγόρευση διακρίσεων και το δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Τα δικαιώματα αυτά αφορούν όλους τους πολίτες που ανήκουν στη δικαιοδοσία ενός κράτους και δεν μπορούν να παραμερισθούν με τη δημι-

² Άρθρο 4 Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 15 ΕΣΔΑ, 27 ΔΙΑΣΔΑ.

ουργία κέντρων κράτησης σε ζώνες εκτός νόμου, όπως αυτά του Guantanamo Bay στην Κούβα, των φυλακών Abu Graib στο Ιράκ ή άλλα παρόμοια στο Αφγανιστάν, το Πακιστάν και αλλού.

Γ) Ο κίνδυνος μετά την 11η Σεπτεμβρίου.

Παρότι οι υποχρεώσεις των κρατών που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο, είναι πολύ συγκεκριμένες, νέες νομοθεσίες και πρακτικές στο πλαίσιο του αγώνα κατά της τρομοκρατίας έχουν οδηγήσει σε άδικες δίκες, παράνομη κράτηση, αυθαίρετες καταδίκες, βασανιστήρια, εξαφανίσεις υπόπτων η και έξω-δικαστικές εκτελέσεις.

Έτσι, με σημαία τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», η κυβέρνηση των ΗΠΑ υιοθέτησε νομοθεσία που παραβιάζει κατάφωρα τις στοιχειώδεις εγγυήσεις δίκαιης δίκης, ενώ οι εικόνες βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης κρατουμένων στο Ιράκ και αλλού, έδειξαν τί μπορεί να συμβεί όταν τα ανθρώπινα δικαιώματα θυσιάζονται στο βωμό του αντιτρομοκρατικού αγώνα. Εκατοντάδες ξένοι υπήκοοι παραμένουν επί μακρόν κρατούμενοι χωρίς δίκη στο Guantanamo, ενώ άλλοι δικάζονται ενόπιον παράνομων στρατιωτικών επιτροπών. Περισσότεροι από 2.500 είναι οι συλληφθέντες στο Αφγανιστάν και το Πακιστάν, που κρατούνται ακόμη σε διάφορα κέντρα.

Δεν είναι όμως μόνο οι ΗΠΑ. Και η Κίνα χρησιμοποίησε ως πρόσχημα τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, προκειμένου να επιβάλλει απαράδεκτες συνθήκες μεταχείρισης των μουσουλμάνων της Αυτόνομης Περιφέρειας Xinjiang Uighur. Στο Ην. Βασίλειο, μετά τις συλλήψεις εκατοντάδων υπόπτων που έγιναν για το τρομοκρατικό χτύπημα στο μετρό του Λονδίνου, 11 άνδρες παραμένουν υπό κράτηση σε ειδικές συνθήκες υψίστης ασφαλείας, βάσει της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας του 2001 (Anti-Terrorism, Crime and Security Act). Στο Μαρόκο, τη Σαουδική Αραβία, την Τунησία, την Υεμένη, την Κένια και αλλού, εκατοντάδες πολιτών συλλαμβάνονται, ανακρίνονται και κρατούνται, χωρίς να τους αναγνωρίζονται οι βασικές αρχές ανθρωπιστικής μεταχείρισης³.

Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρωτοστατούν, δυστυχώς, στην υιοθέτηση σκληρών αντιτρομοκρατικών νόμων, όπως αυτοί για το *incommunicado* (τη στέρηση από τον κατηγορούμενο του δικαιώματος επικοινωνίας) στην Ισπανία και τη Γαλλία, η παρέκκλιση από το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ και 9 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που ανακοίνωσε το Ην. Βασίλειο, ώστε να μπορεί να κρατάει επ' αόριστον υπόπτους για τρομοκρατία χωρίς δίκη, αλλά και οι νόμοι για τη χρήση στη δίκη αποδείξεων μυστικών υπηρεσιών, που προέκυψαν από ανακρίσεις στη διάρκεια των οποίων τα βασανιστήρια ...δεν απαγορεύονται (!)⁴. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και συγκεκριμένα το Ην. Βασίλειο και η Σουηδία, παρέδωσαν υπόπτους χωρίς να ακολουθηθεί η διαδικασία της έκδοσης, σε χώρες όπου διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο να υποστούν βασανιστήρια και να

³ Βλ. Εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας (www.amnestyinternational.org/ στα country profiles), καθώς και εκθέσεις του Human Rights Watch (www.hrw.org).

⁴ Τη συγκεκριμένη νομοθεσία έχει ήδη καταδικάσει ο Γεν. Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης, μετά από βούλευμα της Βουλής των Λόρδων, που αποφάνθηκε ότι είναι ασύμβατη με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Βλ. Δελτίο Τύπου 653a(2004) 22.12.04. Για την απόφαση της Βουλής των Λόρδων, βλ. *A (FC) and others versus Secretary of State for the Home Department and X (FC)*, καθώς και *(FC) versus Secretary of State for the Home Department*, House of Lords opinion, 16.12.04, [2004] UKHL 56.

παραβιαστεί το δικαίωμά τους σε δίκαιη δίκη.

Αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση – όμηρος, ως φαίνεται, των γεγονότων της 11ης Σεπτεμβρίου – υιοθέτησε (κυρίως στον ποινικό τομέα) αντιτρομοκρατικά μέτρα, χωρίς να λάβει καθόλου υπόψη την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας⁵.

Επιπλέον, ο ρατσισμός και οι διακρίσεις επανακάμπουν σε ολόκληρη την Ευρώπη, με κύριο στόχο μετανάστες και πρόσφυγες. Πρόσφατο παράδειγμα αποτελούν οι ταραχές που έχουν ξεσπάσει σε ολόκληρη την Γαλλία και επεκτείνονται ήδη στη Γερμανία, το Βέλγιο και το Ηνωμένο Βασίλειο. Εμπρηστικές δηλώσεις του Υπουργού Εσωτερικών της Γαλλίας Σαρκοζί, αλλά και του Βρετανού «Αντι-Τρομοκρατικού» Υπουργού [Anti-Terrorist Minister] Hazel Blears, ότι «οι μουσουλμάνοι πρέπει ν' αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα, το γεγονός, δηλαδή, ότι αποτελούν στόχο για την αστυνομία λόγω της απειλής των εξτρεμιστών του Ισλάμ», δυναμιτίζουν τα οράματα μιας πολυπολιτισμικής, ειρηνικής και πολιτισμένης Ευρώπης.

Δ) Οι κυριότερες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν διαπιστωθεί.

α) Incommunicado κράτηση.

Στην Ισπανία⁶ και τη Γαλλία⁷, αντιτρομοκρατικοί νόμοι προβλέπουν την απαγόρευση πρόσβασης σε δικηγόρο ή δικαστή και την κράτηση incommunicado, για αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία. Στην Ισπανία, ύποπτοι μπορούν να κρατούνται σε αστυνομικά τμήματα επί 5 ημέρες, προτού παρουσιαστούν ενώπιον δικαστή, και ο δικαστής μπορεί να επεκτείνει την κράτησή τους σε 13 συνολικά ημέρες. Στην Γαλλία, με το νόμο 2004-204, της 9ης Μαρτίου 2004, οι ύποπτοι για τρομοκρατία ή εμπόριο ναρκωτικών μπορούν να κρατηθούν incommunicado για τις πρώτες 48 ώρες, το ειδικό δε αυτό καθεστώς επεκτάθηκε ήδη σε περισσότερα αδικήματα. Κατά την incommunicado κράτηση, ο ύποπτος δεν έχει πρόσβαση σε δικηγόρο της επιλογής του. Αν και παρέχεται συνήγορος, η τόσο περιορισμένη δυνατότητα επικοινωνίας που έχει με τον κρατούμενο, ισοδυναμεί με αδυναμία νομικής εκπροσώπησης. Ο δικηγόρος είναι παρών μόνο κατά τη διάρκεια της επίσημης κατάθεσης στην αστυνομία και οι συναντήσεις του με τον κατηγορούμενο γίνονται πάντοτε υπό την επίβλεψη αστυνομικού. Επιπλέον, εάν οι δικαστές επιβάλουν μυστικότητα των ανακρίσεων και της ακρόασης, τόσο οι κατηγορούμενοι όσο

⁵ Βλ. COM (2004) 328 final, αλλά και Council document 14198/04, 11.11.04.

⁶ Βλ. *Spain in Amnesty International Annual Report*, AI Index POL 10/01/2004; Βλ. άρθρα 509, 520(a) και 527 του Ισπανικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Το Άρθρο 509 του Κώδικα τροποποιήθηκε από τον Οργανικό Νόμο 15/2003, 25.11.03

⁷ Ο προηγούμενος νόμος (2003) επέτρεπε την επικοινωνία με δικηγόρο μετά από 36 ώρες και η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων είχε τότε εκφράσει την ανησυχία της στις γαλλική Κυβέρνηση χωρίς αποτέλεσμα, βλ. CPT / Inf (2004) 6. *Report to the Government of the French Republic on the visit to France carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment..* Βλ. ακόμη, *Amnesty International, France: the search for justice*, April 2005, AI Index EUR 21/001/2005

και οι συνήγοροί τους δεν έχουν πρόσβαση σε όλα τα στοιχεία της δικογραφίας⁸.

Στο Ην. Βασίλειο, σύμφωνα με την Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001⁹, οι «ύποπτοι διεθνούς τρομοκρατίας» μπορεί να παραμείνουν υπό κράτηση για απεριόριστο χρονικό διάστημα, χωρίς να απαγγελθούν κατηγορίες ή να παρουσιαστούν ενώπιον δικαστηρίου, ενώ αρμόδια για τον χαρακτηρισμό τους ως «υπόπτων» είναι η κυβέρνηση. Προβλέπεται βέβαια Ειδική Μεταναστευτική Επιτροπή Εφέσεων, που ασκεί έλεγχο στην απόφαση της εκτελεστικής εξουσίας, ακόμη κι όταν οι αποδείξεις προέρχονται από μυστικές υπηρεσίες. Διορίζεται Ειδικός Συνήγορος, ο οποίος έχει εγκριθεί από τις αρχές κι έχει πρόσβαση σε μυστικές αποδείξεις. Δεν έχει όμως το δικαίωμα να πληροφορήσει τον πελάτη του γι' αυτές¹⁰.

β) Αποδοχή αποδείξεων που έχουν ληφθεί μετά από βασανιστήρια ή κακομεταχείριση.

Δύο υποθέσεις ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η *ex p. Ramda κατά Ην. Βασιλείου και Irastorza Dorronsoro κατά Γαλλίας*¹¹, έφεραν στο προσκήνιο ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή των νέων αντιτρομοκρατικών νομοθετημάτων – τον κίνδυνο, δηλαδή, να στηρίζονται δικαστήρια ή άλλες επιτροπές σε αποδείξεις οι οποίες έχουν ληφθεί μετά από βασανιστήρια κατά την ανάκριση. Και στις δύο περιπτώσεις το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι η αποδοχή τέτοιων αποδείξεων παραβιάζει την ΕΣΔΑ (αφού παραβιάζει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη), αλλά και το άρθρο 15 της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων. Παρά τη νομολογία αυτή, η Επιτροπή Εφέσεων, η οποία εξετάζει σχετικές ενστάσεις στο Ην. Βασίλειο, έχει αποφανθεί ότι τόσο τα δικαστήρια όσο και η ίδια η Επιτροπή μπορούν να στηρίζονται σε αποδείξεις που έχουν προκύψει μετά από βασανιστήρια (απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2003). Επιπλέον, το Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας, στις 11 Αυγούστου 2004, "διευκρίνισε" (δυστυχώς) ότι οι αποδείξεις αυτές θα γίνονται κατά κανόνα δεκτές, θα απορρίπτονται δε μόνον ...εφόσον αποδειχθεί ότι προέκυψαν από βασανιστήρια, στα οποία ο κρατούμενος υπεβλήθη από όργανα ή πράκτορες του Ην. Βασιλείου¹².

γ) Έκδοση /παράδοση /απαγωγές υπόπτων για τρομοκρατικές πράξεις.

⁸ Βλ. *Human Rights Watch report Setting an Example? Counter-Terrorism Measures in Spain*, January 2005. Ο Ειδικός Απεσταλμένος του ΟΗΕ για τα Βασανιστήρια εξέδωσε ειδική Έκθεση τον Οκτώβριο 2003 μετά από επίσκεψη στην Ισπανία στην οποία σημείωνε ότι «η σιωπή που περιβάλλει το ζήτημα και η άρνηση των αρχών να διερευνήσουν για βασανιστήρια στη διάρκεια των ανακρίσεων καθιστά εξαιρετικά δυσχερές το έργο της εποπτείας των ανακρίσεων και των δικαστικών πρακτικών... αλλά υπό το φως των πληροφοριών που φαίνεται να είναι ακριβείς... δεν αποκλείεται να έχουν συμβεί βασανιστήρια... αν και σποραδικά και όχι συστηματικά» [Βλ. E/CN.4/2004/56/Add.2, 6.2.04 (para 29, 58)]. Στην έκθεση που υπέβαλε στην κυβέρνηση, συνιστούσε την λήψη μέτρων, αλλά μέσα σε λιγότερο από ένα μήνα εκδηλώθηκαν οι βομβιστικές επιθέσεις στη Μαδρίτη και απομακρύνθηκε κάθε ενδεχόμενο τροποποίησης της σχετικής νομοθεσίας.

⁹ Μολονότι η ισχύς της αντιτρομοκρατικής πράξης έληξε τον Μάρτιο 2005 και τυπικά δεν έχει ανανεωθεί (αφού η Βουλή των Λόρδων είχε αποφανθεί τον Δεκέμβριο 2004 ότι παραβίαζε συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των κατηγορουμένων), εντούτοις μετά τις επιθέσεις στο Λονδίνο, η κυβέρνηση εφαρμόζει τις συγκεκριμένες διατάξεις.

¹⁰ Στην πραγματικότητα στερείται κάθε δικαίωματος ν' αμυνθεί, βλ. http://www.parliament.uk/parliamentary_committees/.

¹¹ Βλ. υπόθεση *R versus Secretary of State for the Home Department, ex parte Rachid Ramda* [2002] EWHC 1278 admin (UK) και *Irastorza Dorronsoro* (No 238/2003), judgment of 16 May 2003, Cour d'Appel de Pau (France).

¹² Η Έφεση στο Ανώτατο Δικαστήριο εκδικάζεται τον Οκτώβριο του 2005.

Στη διάρκεια του πολέμου κατά της τρομοκρατίας διαπιστώνεται επίσης μια ανησυχητικά αυξανόμενη τάση χρήσης αμφισβητούμενων διασυνοριακών οδών για την παράδοση υπόπτων σε χώρες που ζητούν την έκδοσή τους ή στις μυστικές υπηρεσίες χωρών που διεξάγουν ανακρίσεις γύρω από τρομοκρατικές ενέργειες. Συχνά, οι πρακτικές αυτές, που παραμερίζουν τις θεσμοθετημένες διαδικασίες έκδοσης, δεν απέχουν από εκείνες των απαγωγών υπόπτων από μυστικές υπηρεσίες, που συναντούμε σε ταινίες της ψυχροπολεμικής περιόδου. Μολονότι δε οι περισσότερες απαγωγές γίνονται από αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες (συνήθως οι ύποπτοι μεταφέρονται στο Guantanamo Bay, στο Αφγανιστάν ή στο Ιράκ), ορισμένα κράτη-μέλη της Ε.Ε. ανέχονται ανάλογες κινήσεις και στο έδαφός τους.

Ως προς τις νέες συμφωνίες έκδοσης, το 2003 συνομολογήθηκε με ελάχιστη διαφάνεια ειδική *συμφωνία έκδοσης ανάμεσα στην Ε.Ε. και τις ΗΠΑ*, η οποία δεσμεύει τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. να εκδίδουν υπόπτους για τρομοκρατία στις ΗΠΑ, παρά το γεγονός ότι σε τέτοιες δίκες δεν ακολουθούνται μέχρι σήμερα οι θεμελιώδεις εγγυήσεις δίκαιης δίκης και ότι τα αμερικάνικα δικαστήρια επιβάλλουν ακόμη τη θανατική ποινή, κάτι που απαγορεύεται ρητά από την ΕΣΔΑ (Πρωτ. 13). Η συμφωνία έκδοσης βέβαια αναφέρει ότι τα κράτη μέλη της Ε.Ε. μπορούν να ζητήσουν ως προϋπόθεση για την έκδοση το να μην επιβληθεί θανατική ποινή ή εάν επιβληθεί να μην εκτελεσθεί. Δεν υπάρχει όμως μηχανισμός κυρώσεων σε περίπτωση που οι ΗΠΑ δεν εφαρμόσουν την εν λόγω συμφωνία. Ακόμη περισσότερο προβληματίζει το ενδεχόμενο, μετά την έκδοση, η δίκη να μην γίνει ενώπιον δικαστηρίου, αλλά ενώπιον στρατιωτικής επιτροπής, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τα δικαιώματα των κατηγορουμένων.

Μόλις τον περασμένο Μάιο, στον *Οδικό Χάρτη για ένα Ενιαίο Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης*, που υιοθετήθηκε στην Σύνοδο Κορυφής Ε.Ε. – Ρωσίας (10 Μαΐου 2005), συμφωνήθηκε η έναρξη διαπραγματεύσεων για την υπογραφή σχετικής σύμβασης και με τη Ρωσία. Αποφασίσθηκε ακόμη η ενίσχυση της συνεργασίας στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, και, συγκεκριμένα, της συνεργασίας για την *εύρεση, μη απόκρυψη και παραπομπή στη δικαιοσύνη, βάσει της αρχής έκδοσης ή δίκης* όσων υποστηρίζουν, διευκολύνουν, συμμετέχουν ή επιχειρούν να συμμετάσχουν στη χρηματοδότηση, σχεδιασμό, προπαρασκευή ή διάπραξη τρομοκρατίας. Στον Οδικό Χάρτη αναφέρεται μεν, και είναι σημαντικό, πως η συνεργασία πρέπει να «συνάδει με το διεθνές δίκαιο, ιδίως τη διεθνή προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου, το δίκαιο προστασίας προσφύγων και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο», παραμένει όμως άλυτο το πρόβλημα της έλλειψης διαφάνειας στις σχετικές διαπραγματεύσεις¹³.

Ένα δεύτερο ζήτημα που έχει προκύψει και είναι εντονότερα αισθητό την τελευταία διετία, είναι η σύγκρουση μεταξύ των κανόνων έκδοσης και των κανόνων παροχής ασύλου. Πράγματι, οι σχετικές διατάξεις συγκρούονται όταν ζητείται η έκδοση πρόσφυγα στη χώρα ιθαγένειάς του επειδή θεωρείται ύποπτος για τρομοκρατικές πράξεις ή άλλα εγκλήματα. Σύμφωνα με τις διεθνείς ρυθμίσεις, το καθεστώς του ασύλου δεν αποκλείει την έκδοση, αρκεί να παρέχονται εγγυήσεις για την προστασία από βασανιστήρια ή δίωξη. Βέβαια, προβλέπεται (στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951) εξαίρεση στην απαγόρευση επαναπροώθησης πρόσφυγα στη χώρα του, εάν δικαιολογημένα θεωρείται επικίνδυνος για τη

¹³ Βλ. *Road Map for the Common Space of Freedom, Security and Justice*, 15th EU-Russia Summit, Moscow, 10.5.05, 8799/05 ADD 1 (Presse 110), σσ.23-4.

χώρα στην οποία βρίσκεται...¹⁴. Το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί εντούτοις, ότι σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να επαναπροωθείται στη χώρα του πρόσφυγας, εάν υπάρχει κίνδυνος να υποστεί βασανιστήρια ή τιμωρία¹⁵.

Στην πραγματικότητα, μετά το 2001 στις ΗΠΑ, και το 2004 στην Ευρώπη, η επαναπροώθηση προσφύγων αποτελεί καθημερινή πρακτική των κρατών, με πρόσχημα το φόβο τρομοκρατικών επιθέσεων. Ολοένα και συχνότερα οι κυβερνήσεις της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, κατά παράβαση των διεθνών υποχρεώσεών τους, είτε δεν δέχονται αιτήσεις ασύλου (χαρακτηριστική περίπτωση η Ελλάδα, όπου με αφορμή την ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων υπεβλήθησαν οι λιγότερες αιτήσεις ασύλου διεθνώς, σε σχέση με τον αριθμό μεταναστών που πέρασαν στο έδαφός της) είτε επαναπροωθούν τους αιτούντες άσυλο ή τους πρόσφυγες, ως υπόπτους τρομοκρατίας. Για να δικαιολογήσουν τη στάση τους, ισχυρίζονται ότι οι χώρες που ζητούν την έκδοση παρέχουν «διπλωματικές διαβεβαιώσεις περί ανθρωπιστικής μεταχείρισης των υπόπτων για τρομοκρατία». Στην πραγματικότητα, κάθε απέλαση θέτει σε μεγάλο κίνδυνο τη ζωή και την αξιοπρέπεια των προσφύγων αυτών, δεδομένου ότι οι χώρες που δίνουν τις διαβεβαιώσεις είναι οι ίδιες που πρωτοστατούν στις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση του Akhmed A¹⁶. Ο Ρώσος αυτός υπήκοος εκδόθηκε στη Ρωσία, ενώ οι αυστριακές αρχές εξέταζαν ακόμη αίτηση ασύλου που είχε υποβάλει το 2001, λόγω του ότι είχε εργαστεί για τον στρατό των Τσετσένων στο Dagestan. Η αρχική αίτηση είχε απορριφθεί κι ενώ η έφεσή του εκκρεμούσε ενώπιον του Ανεξάρτητου Ομοσπονδιακού Συμβουλίου Ασύλου, συνελήφθη μετά από αίτηση έκδοσης του Εισαγγελέα της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης της Αυστρίας ενέκρινε την απόφαση έκδοσης, ισχυριζόμενος ότι οι αρχές της Ρωσίας είχαν διαβεβαιώσει ότι δεν θα υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Σήμερα είναι κρατούμενος στο Dagestan.

Ιδιαίτερα ανησυχητική εξάλλου είναι και η νέα Οδηγία που υιοθέτησε πρόσφατα η ΕΕ¹⁷, και διευρύνει το πεδίο των εξαιρέσεων στην απαγόρευση της επαναπροώθησης προσφύγων, επιτρέποντας στα κράτη μέλη «να αφαιρούν το καθεστώς πρόσφυγα από άτομα που διακινδυνεύουν την ασφάλεια του κράτους-μέλους στο οποίο βρίσκονται». Αν και η Οδηγία δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, έχει ήδη εφαρμοστεί στη Γερμανία, στην υπόθεση του Τούρκου Metin Kaplan. Ο μουσουλμάνος αυτός κληρικός, μετά από 20 χρόνια παροχής ασύλου, κρίθηκε ένοχος για υποκίνηση μίσους στη Γερμανία και εκδόθηκε στην Τουρκία τον Οκτώβριο 2004, όπου είχε επικηρυχθεί ως ύποπτος για σχεδιασμό τρομοκρατικής επίθε-

¹⁴ Αρμοδία αρχή συνεκτιμά εάν περιορίζει ο κίνδυνος για την χώρα ή εάν απελαθεί ο κίνδυνος για την ζωή του.

¹⁵ Το κράτος υποδοχής του πρόσφυγα έχει τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει για την επαναπροώθηση, αλλά στην υπόθεση *Chahal κατά Ην. Βασιλείου* το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η επιστροφή στην Ινδία ενός Σιχ ακτιβιστή θα παραβίαζε την ΕΣΔΑ (βλ. ECHR, 19.11.96). Αντίστοιχη η νομολογία της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων στην υπόθεση *Paez κατά Σουηδίας* (βλ. CAT/C/18/D/39/1996, 28.4.97).

¹⁶ Βλ. επίσης αντίστοιχη υπόθεση ενώπιον των αυστριακών αρχών του αιγυπτίου *Muhammad Abd al-Rahman Bilasi-Ashri*, που είχε όμως αίσιο τέλος (AI Index EUR 13/001/2002, 4.1.02).

¹⁷ Οδηγία του Συμβουλίου 2004/83/EC, 29.4.04, OJ L 304, 30.9.2004, σ.12.

σης στην Κωνσταντινούπολη¹⁸.

Μετά τις βομβιστικές επιθέσεις στη Μαδρίτη, ο νεότερος αντιτρομοκρατικός νόμος της Γερμανίας, που τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2005, αναμορφώθηκε προκειμένου να διευκολύνει ακόμη περισσότερο απελάσεις, ακόμη και όταν υπάρχουν απλώς ενδείξεις ότι ένας πρόσφυγας αποτελεί απειλή. Δεν απαιτείται, δηλαδή, απόδειξη ότι έχει διαπράξει αδίκημα, αρκεί η υποψία! Περαιτέρω προβλέπει ότι οι πρόσφυγες μπορούν να παραμείνουν στη Γερμανία, εάν προβλέπεται πως η απέλασή τους θα κατέληγε σε βασανιστήρια ή επιβολή θανατικής ποινής, αλλά με περιορισμένη ελευθερία κυκλοφορίας και επικοινωνίας! Ο νόμος αυτός δίνει τη δυνατότητα στις αρχές να απελαίνουν ηγέτες, διανοούμενους και άλλους, «που υποκινούν μίσος, βία ή τρομοκρατικές ενέργειες»¹⁹.

Εκεί όμως που ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας αγριίζει τα όρια της επιστημονικής φαντασίας, είναι οι περιπτώσεις «εξωθεσμικής παράδοσης προσώπων», ακούσιας, δηλαδή, μεταφοράς τους από χώρα σε χώρα, χωρίς ν' ακολουθούνται οι νόμιμες διαδικασίες έκδοσης, με την εμπλοκή μυστικών (κυρίως αμερικανικών) υπηρεσιών. Τέτοιες «παραδόσεις» οδηγούν υπόπτους για τρομοκρατικές ενέργειες στο Guantanamo Bay ή σε άλλα κέντρα κράτησης²⁰. Μολονότι, τυπικά, μυστικές υπηρεσίες ευρωπαϊκών κρατών δεν έχουν εμπλακεί σε τέτοιες πρακτικές, εντούτοις υπάρχουν στοιχεία ότι τα αεροδρόμια π.χ. της Φρανκφούρτης και της Μαγρίνκα είναι γνωστά σημεία-στάσεις αεροπλάνων, που χρησιμοποιούνται για τέτοιες παραδόσεις²¹.

Δύο δικαστικές υποθέσεις, εκδικαζόμενες αυτή την περίοδο στη Γερμανία και την Ιταλία, αφορούν σε απαγωγές υπόπτων για τρομοκρατία από πράκτορες μυστικών υπηρεσιών. Έτσι, στη Γερμανία (υπόθεση *Khaled Ah Masri*), υπήκοος της χώρας αυτής ισχυρίζεται ότι απήχθη και μεταφέρθηκε στα Σκόπια της ΠΓΔΜ στις 31 Δεκεμβρίου 2003, από εκεί στο Αφγανιστάν, όπου κρατήθηκε από αμερικανικές αρχές, τέσσερις δε μήνες αργότερα αφέθηκε ελεύθερος σε ένα δρόμο στην Αλβανία. Το αερο-

¹⁸ Η αρχική απόφαση γερμανικού δικαστηρίου να μην εκδοθεί λόγω του κινδύνου να υποστεί βασανιστήρια και να παραβιαστεί το δικαίωμά του σε δίκαιη δίκη, υπέστη τη σκληρή κριτική, inter alia, του ηγέτη του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Δημοκρατικού Κόμματος στη Γερμανία. Δεν είναι τυχαίο, ότι το Ανώτερο Δικαστήριο ανέτρεψε την απόφαση και αποφάνθηκε υπέρ της έκδοσής του, «διότι οι Τουρκικές αρχές είχαν διαβεβαιώσει γραπτώς ότι θα σέβονταν τα δικαιώματά του» (βλ. Deutsche Welle online, 30.05.2004).

¹⁹ Βλ. McHardy N.G., *The New German Immigration Act*, στο <http://www.asila.org/fileViewer.aspx?docID=16464>.

²⁰ Χαρακτηριστική η περίπτωση του *Maher Arat* Καναδο-Σύριου, ο οποίος συνελήφθη από συνοριακές αρχές των ΗΠΑ ενώ περνούσε από τον Καναδά στην Τυνησία, οδηγήθηκε στην Ιορδανία και τελικά παραδόθηκε στη Συρία, όπου κρατήθηκε για 10 μήνες. Όταν αφέθηκε ελεύθερος, κατήγγειλε βασανιστήρια και κακομεταχείριση στη διάρκεια των ανακρίσεων. Άλλες περιπτώσεις αφορούν και σε ευρωπαϊκές χώρες, όπως αυτές των Muhhamad Muhhamad Suleiman Ibrahim El-Zari και του Almad Hussein Mustafa Kamil Agiza στη Σουηδία, οι οποίοι δεν μπόρεσαν ούτε καν να προβάλουν ενστάσεις κατά της απέλασής τους. Σύμφωνα με στοιχεία, πράκτορες των ΗΠΑ τους μετέφεραν στην Αίγυπτο, βλ. *Report of the Swedish Parliamentary Ombudsman of 22 March* [Expulsion to Egypt: A review of the execution by the Security Police of a government decision to expel two Egyptian citizens], αναδημοσίευση στο Human Rights Watch, *Diplomatic Assurances report*, supra, nr 116, σ.93. Βλ. ακόμη, Amnesty International, USA: *Quant namo and beyond: The continuing pursuit of unchecked executive power*, May 2005 (AI Index: AMR 51/063/2005). Σχετικά βλ. και BBC file on four, *Extraordinary Rendition broadcast*, 8.2.05, στο http://news.bbc.co.uk/1/hi/shared/bsp/hi/pdfs/15_02_05_renditions.pdf.

²¹ Βλ. S.Grey, *The Security and Intelligence Dossier – The United States Trade in Torture*, Le Monde Diplomatique, Απρίλιος 2005. Πρόσφατα στοιχεία για «μυστικά κέντρα κράτησεων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, αποκάλυψε η Washington Post, 4.11.05.

πλάνο που τον μετέφερε, όπως φαίνεται από το σχέδιο πτήσης, έκανε στάση στο αεροδρόμιο της Μαγιόρκα. Δεύτερη περίπτωση απαγωγής καταγράφεται στο Μιλάνο, όπου, σύμφωνα με μαρτυρίες, μουσουλμάνος απήχθη κατά την έξοδο του από ένα τζαμί, κρατήθηκε από Ιταλικές αρχές – οι οποίες αρνούνται ότι είχαν σχέση με την εξαφάνισή του – μεταφέρθηκε στη συνέχεια στην αμερικανική βάση του Aviano και από εκεί στην Αίγυπτο.

II. Η οργανωμένη, θεσμική αντίδραση της διεθνούς κοινότητας

A. Ηνωμένα Έθνη.

Οικουμενικής εμβέλειας, θεσμική αντίδραση κατά της τρομοκρατίας, είναι εκείνη των Ηνωμένων Εθνών²². Η Απόφαση 1373 που υιοθέτησε το Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε. στις 28 Σεπτεμβρίου 2001, υποχρέωσε τα κράτη-μέλη του Οργανισμού να προχωρήσουν σε δέσμη μέτρων με στόχο τη διεθνή συνεργασία για την πρόληψη των τρομοκρατικών πράξεων και τη δίωξη των υπευθύνων και όσων υποστηρίζουν τέτοιες πράξεις. Παράλληλα θέσπισε την Επιτροπή κατά της Τρομοκρατίας (CTC), με αρμοδιότητα στην εποπτεία εφαρμογής της απόφασης. Τα κράτη έχουν έκτοτε υποχρέωση να αναφέρουν περιοδικά στην Επιτροπή τα μέτρα που έχουν λάβει.

Ήδη όμως από τότε, ο Γενικός Γραμματέας των Ην. Εθνών αναγνώριζε ότι *...δεν υπάρχει συμφητισμός ανάμεσα στην αποτελεσματική δράση κατά της τρομοκρατίας και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων... ενώ...χρειαζόμαστε οπωσδήποτε εγγήγορη για την πρόληψη της τρομοκρατίας και αποφασιστικότητα για την καταδίκη και τιμωρία των υπευθύνων, θα χάσουμε εάν στην πορεία θυσιάσουμε άλλες προτεραιότητες κλειδιά...όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα*²³. Παράλληλα, η Ύπατη Αρμοστής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σημείωνε με έμφαση την ανάγκη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την υιοθέτηση των σχετικών μέτρων²⁴.

Δυστυχώς, στις αναφορές που έστειλαν τα κράτη στην Επιτροπή κατά της Τρομοκρατίας, δεν έγινε – αλλ’ ούτε και ζητήθηκε – καμία ανάλυση για τις επιπτώσεις των μέτρων σε θεμελιώδεις ελευθερίες και ανθρώπινα δικαιώματα.

Μόλις το 2004 η διεθνής κοινότητα φάνηκε ν’ αντιδρά σε πρακτικές που παραβίαζαν τα ανθρώπινα δικαιώματα, αφού τότε καταγράφονται οι πρώτες κινήσεις γύρω από την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Έτσι, στην πρόσφατη Σύνοδο της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ως αποτέλεσμα της έκθεσης ειδικού εμπειρογνώμονα ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁵, ο Γενικός Γραμματέας των Η.Ε. και η Επιτροπή κατά της Τρομοκρατίας όρισαν

²² Βλ. Έκθεση για την Τρομοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, της Καθηγήτριας Καλλιόπης Κούφα, Ειδικής Εισηγήτριας στα Ην. Έθνη (E/CN.4/Sub.2/2004/40).

²³ Βλ. Δήλωση του Kofi Annan στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ην. Εθνών, 18.1.02 (S/PV.4453, σ.3).

²⁴ Βλ. το *Digest of Jurisprudence of the UN and Regional Organisations on the Protection of Human Rights while Countering Terrorism*, 28 July 2003, ένα εξαιρετικά σημαντικό κείμενο, που απέστειλε σε όλα τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ.

²⁵ Βλ. Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2004/87 για την «Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών κατά την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας», 58η Σύνοδος, 21.4.04.

Ειδικό Εισηγητή για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών στον αγώνα κατά της Τρομοκρατίας. Αποστολή του Ειδικού Εισηγητή είναι να εξετάζει εάν οι αντιτρομοκρατικές εθνικές νομοθεσίες και τα μέτρα συνάδουν με την υποχρέωση προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να παρέχει στα κράτη σχετικές νομικές συμβουλές.

Παράλληλα, είναι ενθαρρυντικό ότι στη Διεθνή Συνάντηση Κορυφής της Μαδρίτης για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (8-11 Μαρτίου 2005) φάνηκε επιτέλους να αναγνωρίζεται ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

Β. Συμβούλιο της Ευρώπης.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης σε αυτό το επίπεδο. Πράγματι, ανταποκρινόμενο στον ειδικό της ρόλο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Επιτροπή Υπουργών υιοθέτησε τις *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον αγώνα κατά της τρομοκρατίας* στις 6 Ιουλίου 2004, καθώς και τις *Οδηγίες για την προστασία των θυμάτων τρομοκρατίας* στις 2 Μαρτίου 2003. Αν και πρόκειται αναμφίβολα για θετική στάση και ίσως την πιο προωθημένη, σε σχέση με εκείνη άλλων διεθνών οργανισμών, εντούτοις οι παραπάνω Οδηγίες δεν φάνηκαν ν' αντιμετωπίζουν με επάρκεια το πρόβλημα, αφού απλώς κατέγραφαν τις υποχρεώσεις που ούτως ή άλλως έχουν τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου. Η *Σύμβαση για την Πρόληψη της Τρομοκρατίας*, που υιοθετήθηκε στις 3 Μαΐου 2005, δείχνει αντίθετα μια ανησυχητική τάση διεύρυνσης της έννοιας της τρομοκρατικής δράσης, αφήνοντας περιθώρια καταχρήσεων, ιδίως σε ό,τι αφορά τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης. Ίσως γι' αυτό υιοθετήθηκαν πριν λίγες εβδομάδες νέες κατευθύνσεις για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες δίνουν περισσότερη έμφαση στην ανάγκη αναθεώρησης ορισμένων αντιτρομοκρατικών νομοθεσιών.

Γ. Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αξιοσημείωτος είναι και ο ρόλος της *Ευρωπαϊκής Ένωσης*, η οποία ήδη στις 20 Σεπτεμβρίου 2001, υιοθέτησε έναν *Αντιτρομοκρατικό Οδικό Χάρτη*, που καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα κοινοτικών πρωτοβουλιών – από τον ίδιο τον αντιτρομοκρατικό αγώνα έως την αντιμετώπιση της αιτίας των τρομοκρατικών επιθέσεων, και από την λήψη ειδικών ποινικών νόμων για την προστασία των αερομεταφορών έως την παροχή βοήθειας προς τρίτες χώρες, όπου διαπιστώνονται φαινόμενα τρομοκρατίας²⁶.

Επιπλέον, με την Απόφαση-Πλαίσιο που υιοθετήθηκε σε χρόνο ρεκόρ από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο 2001, ορίζονται με μεγάλη ευρύτητα οι πράξεις τρομοκρατίας, περιλαμβάνοντας «πράξεις που προκαλούν εκτεταμένες καταστροφές σε κυβέρνηση ή δημόσιες υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος πληροφοριών...». Στο Προοίμιό της πάντως, επισημαίνεται ότι η απόφαση αυτή δεν θα έχει ως αποτέλεσμα παρεκκλίσεις από την υποχρέωση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

²⁶ Βλ. Council document 12800/01, 16.10.01.

Μία άλλη σημαντική Απόφαση-Πλαίσιο αφορά στο *Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης*. Η απόφαση αυτή, η οποία άμεσα τουλάχιστον δεν δημιουργεί προβλήματα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, στοχεύει στο να επιτρέψει (σ' ένα χώρο «Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης») στους εθνικούς δικαστές, που εγγυώνται τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κατηγορουμένων, να αρνηθούν την παράδοση υπόπτου, εάν υπάρχει ο κίνδυνος να παραβιαστούν τα δικαιώματά του. Εγκαινιάζει όμως πολλές αλλαγές, οι οποίες και αναμένεται να έχουν επιπτώσεις στις διαδικασίες έκδοσης, τις προβλεπόμενες από το εσωτερικό δίκαιο πολλών κρατών-μελών για: Την κατάργηση της διπλής ποινικοποίησης, του κανόνα που απαγορεύει την έκδοση ημεδαπών, της εξαίρεσης του πολιτικού αδικήματος. Σύμφωνα επίσης με αυτήν, η απόφαση για την έκδοση ανατίθεται στο εξής σε δικαστές.

Για να αποφευχθεί, μάλιστα, η παραβίαση δικαιωμάτων των κατηγορουμένων από τις νέες ρυθμίσεις του Εντάλματος Σύλληψης, προτάθηκε και η υιοθέτηση μιας *Απόφασης-Πλαίσιο γύρω από τις Ευρωπαϊκές Ελάχιστες Εγγυήσεις για τα δικονομικά δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων*. Δυστυχώς, δεν έχει ακόμη προχωρήσει, μολονότι παρουσιάστηκε σχετικό Σχέδιο Κειμένου τον Απρίλιο 2004, καθώς στις διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν, φάνηκε η πρόθεση αρκετών κρατών να εξαιρέσουν από την εν λόγω απόφαση τις περιπτώσεις υπόπτων για τρομοκρατία ή άλλο οργανωμένο έγκλημα. Έτσι, ενώ η νέα απόφαση θα αφορούσε στο *Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης*, μετά τις επιθέσεις στη Μαδρίτη και το Λονδίνο έχει απομακρυνθεί από τη λογική της αναγνώρισης δικαιωμάτων σε όσους συλλαμβάνονται ως ύποπτοι για τρομοκρατία.

Τέλος, στον τομέα της *Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας*, αποτελεί πρόκληση η αδράνεια της Ε.Ε. και η απουσία αντίδρασης στις κατάφωρες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανθρωπιστικού δικαίου στη διάρκεια του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας»... (απάνθρωπη μεταχείριση αιχμαλώτων, βασανιστήρια στο Ιράκ, παραβιάσεις από το Ισραήλ στα κατεχόμενα Παλαιστινιακά εδάφη, κ.λπ.).

Συμπεράσματα

Είναι φανερό ότι σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον στο οποίο ολοένα και περισσότερες πράξεις χαρακτηρίζονται τρομοκρατικές και υιοθετούνται αντιτρομοκρατικές νομοθεσίες χωρίς να καν υπάρχει ένας διεθνώς αναγνωρισμένος ορισμός για την τρομοκρατία, ο παραμερισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων καθίσταται ιδιαίτερα ανησυχητικός.

Σήμερα η τρομοκρατία και ο φόβος που προκαλεί αποτελούν τη μεγαλύτερη απειλή, όχι μόνο για τα κράτη και τους πολίτες, αλλά και για την ίδια την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη δημοκρατία και τους διεθνείς θεσμούς. Οι συνέπειες απαιτούν άμεση δραστηριοποίηση όλων των πολιτών (ιδίως των δικηγόρων), των κρατών και, βέβαια, των διεθνών οργανισμών.

Η έλλειψη σεβασμού του δικαίου δεν αποτελεί απλώς «επιδημία» της εποχής. Αποτελεί σαφέστατη υπαναχώρηση από τις κατακτήσεις ενός νομικού πολιτισμού για τον οποίο υπήρξαμε κάποτε υπερήφανοι.